

PRAVOSUĐE PO MERI DETETA IZ UGLA DECE I MLADIH

ISTRAŽIVANJE

OKTOBAR, 2020.

Projekat podržava Evropska unija kroz program *Prava, jednakost i državljanstvo (2014-2020)*.
Ref. broj projekta 878485 – CRIS.

Centar za prava deteta

SADRŽAJ

2	▶ 1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA
5	▶ 2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA
5	▶ ▶ ▶ 2.1. INFORMISANOST O PRAVIMA I POSTUPKU
11	▶ ▶ ▶ 2.2. SASLUŠANJE DETETA
12	▶ ▶ ▶ 2.3. HITNOST POSTUPKA
12	▶ ▶ ▶ 2.4. BEZBEDNOST I SIGURNOST
13	▶ ▶ ▶ 2.5. POŠTOVANJE I DOSTOJANSTVO
14	▶ ▶ ▶ 2.6. PRAVO NA PRAVNI LEK
14	▶ ▶ ▶ 2.7. OSTVARIVANJE PRAVA DECE LIŠENE SLOBODE
15	▶ ▶ ▶ 2.8. REINTEGRACIJA I REHABILITACIJA – PSIHOSOCIJALNA PODRŠKA
16	▶ ▶ ▶ 2.9. PREPORUKE DECE I MLADIH ZA POBOLJŠANJE PRAVOSUDNOG SISTEMA PO MERI DETETA
18	▶ 3. ZAKLJUČAK

1 | METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

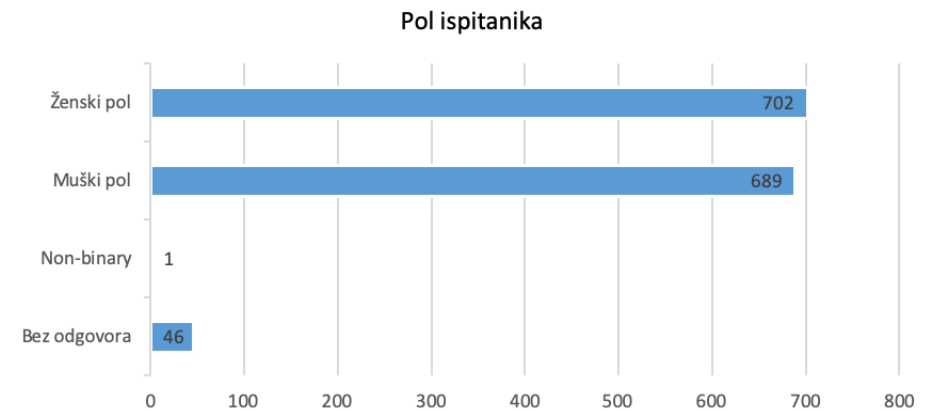
Istraživanje Pravosuđe po meri deteta iz ugla dece i mladih realizovao je u periodu od marta do septembra 2020. godine Centar za prava deteta u okviru projekta „Prava deteta u Srbiji – Unapređivanje položaja dece u pravosudnom sistemu Republike Srbije“, koji sprovode International Rescue Committee, Centar za prava deteta i ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima, uz podršku Evropske komisije kroz program Prava, jednakost i državljanstvo (referentni broj: 878485 – CRIS).

Cilj istraživanja je bio da se utvrdi mišljenje dece i mladih o pravosudnom sistemu i nivou njegove prilagođenosti deci i mladima u skladu sa usvojenim standardima pravosuđa po meri deteta. Ostvarivanje standarda pravosuđa po meri deteta analizirano je u odnosu na osnovne standarde i prava koji su definisani međunarodnim i nacionalnim dokumentima, a posebno Konvencijom o pravima deteta UN, Smernicama Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta i odredbama Zakona o maloletnim izvršiocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica Republike Srbije.

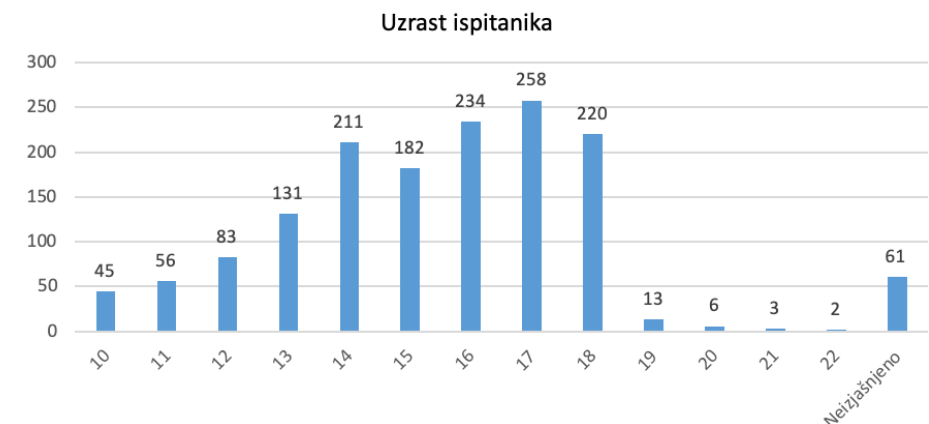
Naročito su obuhvaćeni standardi pravosuđa po meri deteta koji se odnose na informisanost deteta o pravima i postupku, saslušanje deteta, hitnost postupka, bezbednost i sigurnost, poštovanje i dostojanstvo, okruženje po meri deteta i ostvarivanje prava dece lišene slobode. U okviru ostvarivanja prava dece koja se nalaze u institucijama maloletničkog pravosuđa razmatrano je ostvarivanje sledećih prava: informisanost o pravima, redovno održavanje kontakta sa porodicom, pravo na obrazovanje, pravo na igru, sport i kulturne aktivnosti, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na zaštitu od nasilja, sloboda veroispovesti i pravo na pravni lek.

Istraživački uzorak činilo je 1505 dece i mladih, od čega je 67 dece i mladih koji su bili u kontaktu sa pravosudnim sistemom uzrasta 10-22 godine koji se nalaze u Vaspitno-popravnim domovima u Kruševcu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Nišu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Beogradu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Knjaževcu i 1438 dece i mladih uzrasta od 10 do 18 godina iz opšte populacije. Istraživanjem je obuhvaćeno 742 ispitanika muškog pola i 714 ispitanica ženskog pola, jedan ispitanik se izjasnio kao nebinarna osoba, dok se 48 ispitanika nije izjasnilo o polu.

U okviru istraživačkog uzorka koji su činila deca koja su bila u kontaktu sa pravosudnim sistemom i koja se nalaze u navedenim institucijama, od ukupno 67 dece i mladih, istraživanjem je obuhvaćeno 55 ispitanika muškog i 12 ispitanica ženskog pola, dok je u okviru istraživačkog uzorka od ukupno 1438 dece iz opšte populacije istraživanjem obuhvaćeno 689 ispitanika muškog pola, 702 ispitanice ženskog pola, jedan ispitanik se izjasnio kao nebinarna osoba, dok se 46 ispitanika nije izjasnilo o polu. U odnosu na uzrast, istraživanjem su obuhvaćeni deca i mladi uzrasta od 10 do 22

godine, i to 45 ispitanika od 10 godina, 56 ispitanika od 11 godina, 83 ispitanika od 12 godina, 131 ispitanik od 13 godina, 211 ispitanika od 14 godina, 182 ispitanika od 15 godina, 234 ispitanika od 16 godina, 258 ispitanika od 17 godina, 220 ispitanika od 18 godina, 13 ispitanika od 19 godina, 6 ispitanika od 20 godina, 3 ispitanika od 21 godinu i 2 ispitanika od 22 godine, dok se 61 ispitanik nije izjasnio o uzrastu. Metodologija istraživanja se temeljila na metodi ispitivanja putem dva upitnika.

Prvi upitnik se sastojao od 29 otvorenih i zatvorenih pitanja. Cilj ovog upitnika je bilo dubinsko prikupljanje mišljenja dece i mladih o pravosudnom sistemu i nivou njegove prilagođenosti deci i mladima u skladu sa usvojenim standardima pravosuđa po meri deteta. Ovaj upitnik je bio namenjen deci i mladima uzrasta od 10 do 22 godine koji su bili u kontaktu sa pravosudnim sistemom i koji se nalaze u Vaspitno-pravnom domu u Kruševcu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Nišu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Beogradu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Knjaževcu. Upitnik je diseminovan u štampanoj formi, a uz prethodno dobijene dozvole Ministarstva pravde i Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i dodatnu saglasnost samih institucija u kojima je sprovedeno istraživanje. Ovim upitnikom obuhvaćena su pitanja koja se odnose na standarde pravosuđa po meri deteta koji se odnose na informisanost o pravima i postupku, saslušanje deteta, hitnost postupka, bezbednost i sigurnost, poštovanje i dostojanstvo, okruženje po meri deteta i ostvarivanje prava dece lišene slobode. U okviru ostvarivanja prava dece koja se nalaze u institucijama maloletničkog pravosuđa razmatrano je ostvarivanje sledećih prava: informisanost o pravima, redovno održavanje kontakta sa porodicom, pravo na obrazovanje, pravo na igru, sport i kulturne aktivnosti, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na zaštitu od nasilja, sloboda veroispovesti i pravo na pravni lek.

Drugi upitnik se sastojao od 7 otvorenih i zatvorenih pitanja i bio je namenjen deci i mladima iz opšte populacije uzrasta od 10 do 18 godina. Cilj ovog upitnika je bio da se utvrdi nivo informisanosti dece i mladih o pravima koja imaju u kontaktu sa pravosudnim sistemom. Upitnik je urađen u google formi i diseminovan putem interneta, preko socijalnih mreža, influensera, kao i u saradnji sa drugim institucijama, organizacijama, saradnicima i partnerima, posebno sa nastavnicima i profesorima osnovnih i srednjih škola u brojnim gradovima i ruralnim sredinama.

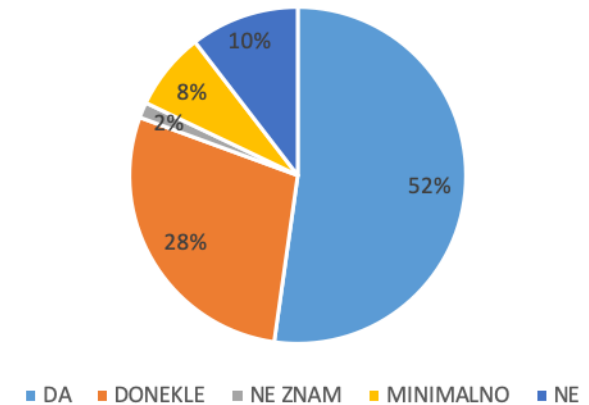
Upitnici su kreirani tako da čine koherentnu celinu koja omogućava da se nakon njihove kvalitativne i kvantitativne analize sveobuhvatno sagleda i predstavi mišljenje dece i mladih o ostvarivanju standarda pravosuđa po meri deteta. Sva formulisana pitanja u upitnicima je pre diseminacije razmatrala fokus grupa dece (Klub DX Centra za prava deteta) kako bi jezik bio jasan i u potpunosti prilagođen deci i mladima. Tokom procesa razvoja upitnika podršku je pružio i Republički zavod za socijalnu zaštitu.

2 | REZULTATI ISTRAŽIVANJA

2.1. INFORMISANOST O PRAVIMA I POSTUPKU

Rezultati istraživanja pokazuju da se ovo pravo ne ostvaruje u dovoljnoj meri i da postoji niz izazova kada je reč o informisanosti deteta o pravima i postupku. Kada je u pitanju informisanost deteta o postupku, rezultati istraživanja pokazuju da petini ispitanika koji su bili u kontaktu sa pravosuđem prilikom dolaska u institucije nije objašnjeno ili im je minimalno objašnjeno zbog čega su ih pozvali i kako će postupak izgledati. Na pitanje da navedu u kojoj instituciji im postupak nije objašnjen u dovoljnoj meri, ispitanici u najvećem broju slučajeva navode da se to desilo u policiji (14 ispitanika), a veoma retko da se to desilo u centru za socijalni rad (jedan ispitanik).

Kada si došao/la tamo, da li ti je neko objasnio zašto su te pozvali i kako će postupak izgledati?

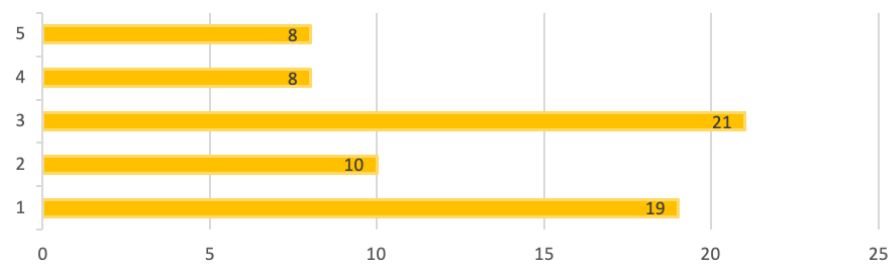

Ispitanici koji su bili informisani o postupku navode da su informacije najčešće dobijali od pripadnika policije, socijalnih radnika i advokata. Trećina ispitanika navela je da su ih o postupku informisali i roditelji i sudije, dok mali broj ispitanika navodi da su informacije dobijali i od nekih drugih lica (druga odrasla osoba, nastavnik, prijatelj) ili da su se o postupku informisali sami.

Međutim, istraživanje ukazuje na to da i kada se deci i mladima pružaju informacije o postupku, način na koji im se profesionalci obraćaju nije u potpunosti prilagođen jeziku po meri deteta. Tako se skoro polovina ispitanika izjasnila da nije zadovoljna ili je minimalno zadovoljna načinom na koji su im date informacije o postupku i ocenila da nije mogla da ih razume, da postavi dodatna pitanja kako bi razrešila nejasnoće, niti da u potpunosti razume šta se dešava.

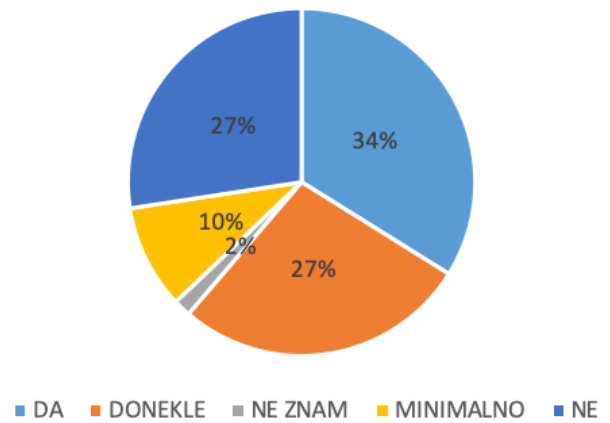
Oceni od 1 do 5 koliko si zadovoljan/na načinom na koji su ti objasnili zašto su te pozvali i kako će postupak izgledati. Koliko si mogao/la da ih razumeš, da pitaš ako ti nešto nije jasno i da razumeš šta se dešava?

Kada je u pitanju informisanost dece i mladih o pravima koja imaju u postupku, rezultati istraživanja su takođe zabrinjavajući.

Tako, skoro polovina ispitanika koji su bili u kontaktu sa pravosuđem kaže da im prilikom dolaska u institucije nisu objašnjena ili su im minimalno objašnjena prava koja imaju u postupku.

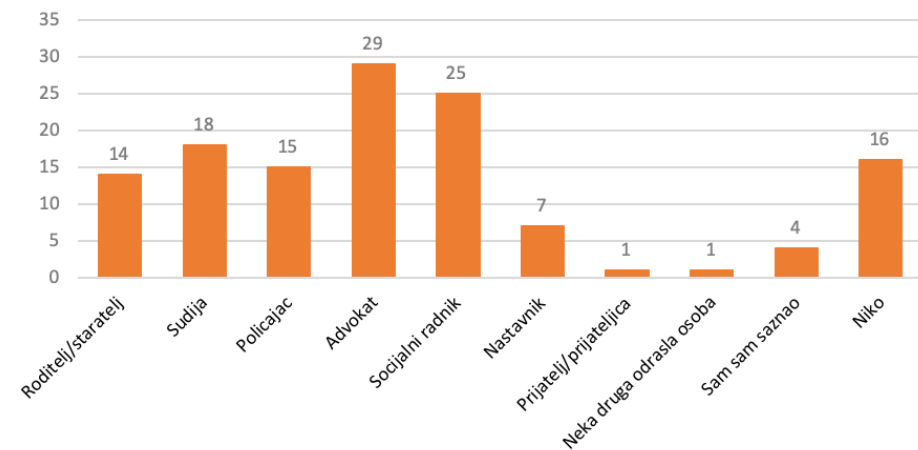
Da li ti je neko objasnio koja prava imaš?

Na pitanje da navedu u kojoj instituciji im nisu objašnjena prava koja imaju u postupku, ispitanici u najvećem broju slučajeva navode da se to desilo u policiji (7 ispitanika), a veoma retko da se to desilo u centru za socijalni rad (jedan ispitanik).

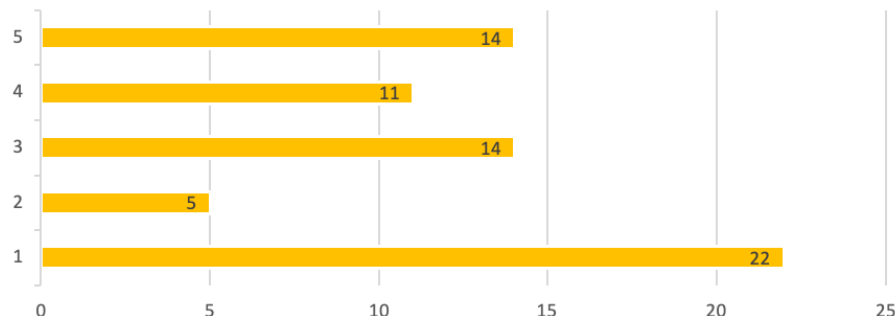
Ispitanici koji su bili informisani o pravima koja imaju u postupku navode da su informacije najčešće dobijali od advokata i socijalnog radnika. Trećina ispitanika navela je da su ih o pravima informisali i roditelji, sudije i policajci, dok mali broj ispitanika navodi da su informacije dobijali i od nekih drugih lica (druga odrasla osoba, nastavnik, prijatelj) ili da su sami dolazili do informacija.

Ko ti je objasnio koja prava imaš?

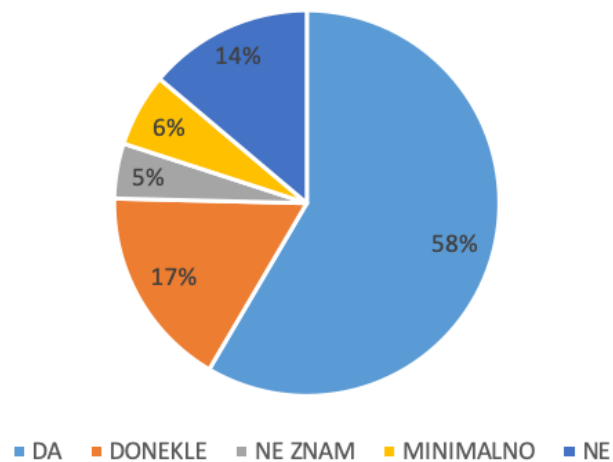
Rezultati istraživanja ukazuju na to da, i kada se deci i mladima pružaju informacije o pravima koja imaju u postupku, način na koji im se profesionalci obraćaju nije u potpunosti prilagođen jeziku po meri deteta. Tako, skoro polovina ispitanika nije zadovoljna ili je minimalno zadovoljna načinom na koji su im date informacije.

Oceni od 1 do 5 koliko si zadovoljan/na načinom na koji su ti date informacije o tome koja prava imaš. Koliko si mogao/la da ih razumeš, da pitaš ako ti nešto nije jasno i da razumeš koja prava imaš?

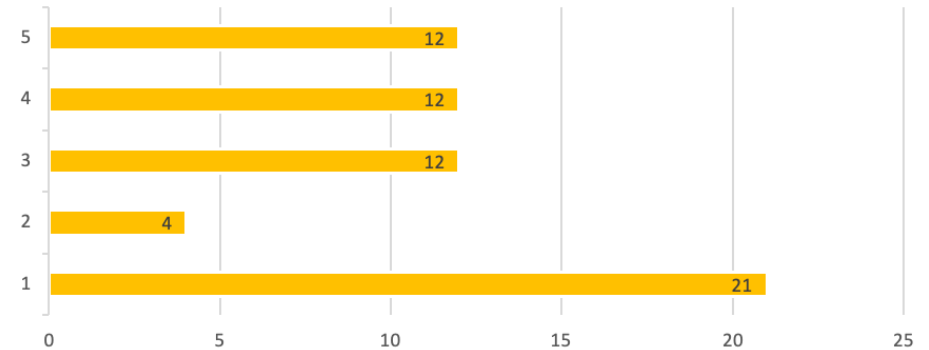
U odnosu na informisanost u vezi sa odlukom koja je doneta u postupku, rezultati istraživanja pokazuju da su većini dece i mladih koji su imali kontakt sa pravosudnim sistemom u potpunosti ili donekle objašnjene odluke koje su donete u postupku. Ipak, zabrinjava podatak da se petina ispitanika izjasnila da im je odluka koja je doneta objašnjena minimalno ili im nije uopšte objašnjena.

Da li ti je neko rekao i objasnio odluku koja je doneta?

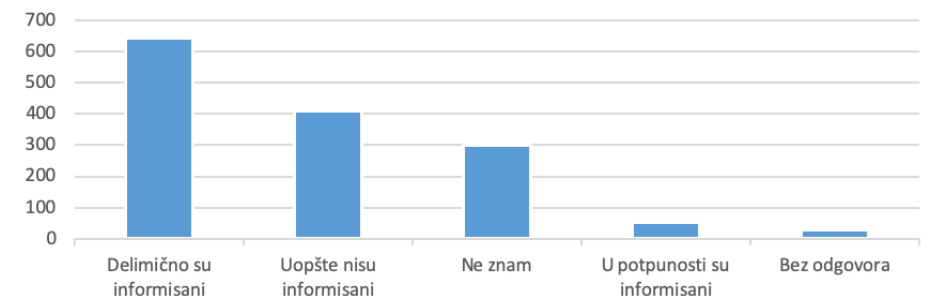
Takođe, ispitanici kažu da način na koji su im odluke objašnjene nije uvek bio prilagođen jeziku po meri deteta, zbog čega nisu mogli u potpunosti da ih razumeju.

Oceni od 1 do 5 koliko si zadovoljan/na načinom na koji ti je objašnjena odluka koja je doneta. Koliko si mogao/la da razumeš informacije, da pitaš ako ti nešto nije jasno i da shvatiš kakva je odluka doneta?

Rezultati istraživanja takođe ukazuju na to da deca i mladi generalno nisu informisani o pravima koja imaju u slučaju da dođu u kontakt sa pravosudnim sistemom, naročito ako nemaju prethodnog iskustva. Tako većina ispitanika iz opšte populacije smatra da deca i mladi uopšte nisu informisani o pravima koja imaju ukoliko dođu u kontakt sa pravosudnim sistemom (44%) ili da su delimično informisani (28%). Samo 3% ispitanika smatra da su deca i mladi u potpunosti informisani o pravima koja imaju u slučaju da dođu u kontakt sa pravosudnim sistemom.

U kojoj meri misliš da su mladi informisani o pravima koja imaju ukoliko dođu u kontakt sa pravosudnim sistemom i drugim nadležnim organima (policijom, tužilaštvom, sudom ili centrom za socijalni rad)?

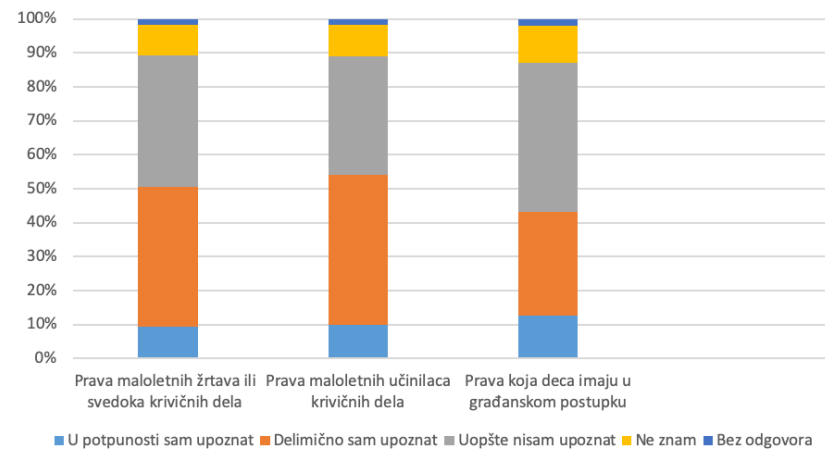
Kada je u pitanju procena koliko su ispitanici upoznati sa pravima koja imaju u određenim sudskim postupcima, rezultati istraživanja takođe ukazuju na to da je stepen

poznavanja prava nizak. Tako je samo oko 9% ispitanika iz opšte populacije u potpunosti upoznato sa pravima koje dete ima u krivičnom postupku ukoliko je žrtva ili svedok krivičnih dela ili ukoliko je učinilac krivičnog dela, dok je oko 12% u potpunosti upoznato sa pravima koja ima u građanskom postupku.

Najveći broj ispitanika nije uopšte upoznat ili je delimično upoznat sa svojim pravima.

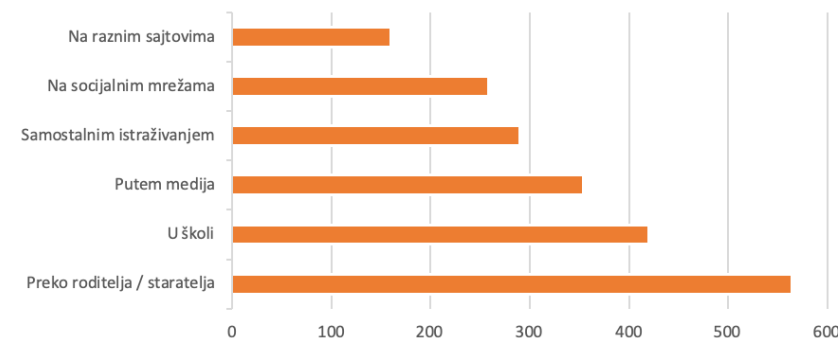
U kojoj meri si upoznat sa pravima koja deca imaju u krivičnom postupku ukoliko su žrtve ili svedoci krivičnih dela? Učinioci krivičnih dela?

U kojoj meri si upoznat sa pravima koja deca imaju u građanskom postupku u slučaju da ih pozove sud ili centar za socijalni rad?

Rezultati istraživanja pokazuju da su se deca i mladi informacije o pravima koja imaju u pravosudnom sistemu najčešće dobijali preko roditelja/staratelja (51%), u školi (38%), putem medija (32%), samostalnim istraživanjem (26%), na raznim sajtovima (14%). Jedan broj mladih navodi i da se informisao preko filmova, na skupovima udruženja građana, odnosno u njihovim prostorijama.

Na koji način si se do sada informisao/la o pravima koja deca imaju ukoliko dođu u kontakt sa policijom, sudom, tužilaštvom, centrima za socijalni rad?

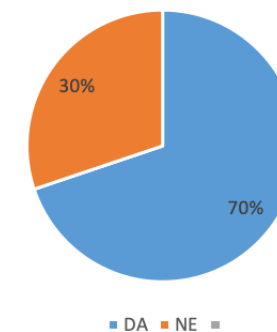
Kao najbolje načine za povećanje znanja i nivoa informisanosti dece i mladih o pravima koja imaju u pravosudnom sistemu ispitanici navode časove u školi (76%), medije (53%), YouTube (39%), Instagram (36%), brošure (30%), plakate (21%), Facebook (20%), TikTok (19%) i festivale (15%). Načine koje ispitanici dodatno savetuju su video-klipovi, kratki filmovi, aplikacije za mobilni telefon, igrice, influenceri, vršnjačka edukacija i radionice na ovu temu.

2.2. SASLUŠANJE DETETA

U odnosu na saslušanje deteta u postupku istraživanje je naročito imalo za cilj da utvrdi koliko su poštovani standardi koji se odnose na način saslušanja i broj saslušanja. Naročito je razmatrano koliko su ostvareni standardi okruženja po meri deteta. Rezultati istraživanja pokazuju da u najvećem broju slučajeva prostorije u kojima se obavlja saslušanje nisu uređene tako da su prilagođene deci i mladima. Tako skoro dve trećine ispitanika smatra da prostorije u kojima su saslušavani nisu bile prilagođene deci.

Jedan broj ispitanika ocenjuje i da saslušanju prisustvuje veliki broj lica. Na pitanje „Koliko ljudi je bilo sa tobom u prostoriji?“, dva ispitanika su odgovorila „mnogo“, a jedan ispitanik je naveo da je bilo prisutno „9 osoba“. Imajući u vidu to da je u maloletničkom postupku isključena javnost, čak i u fazi glavnog pretresa u krivičnom postupku koji se vodi prema maloletnim učiniocima krivičnih dela, može se dovesti u pitanje prisustvo 9 lica, a posebno u drugim fazama postupka. Neki ispitanici navode da je prilikom njihovog saslušanja u policiji bio prisutan veći broj „policajaca“, „inspektora“ ili „komandira“, kao i da su se oni ponekad smenjivali u prostoriji. Posebno zabrinjava podatak da dva ispitanika navode da su u prostoriji u kojoj su ih saslušavali bili sami, s tim što je jedan od njih rekao da mu je kasnije stigao advokat. Rezultati istraživanja pokazuju i da trećina ispitanika smatra da prilikom njihovog saslušanja nije prisustvovala nijedna osoba u koju su imali poverenja.

Kada su te pozvali da uđeš da te saslušaju, da li je sa tobom unutra ušao i neko ko ti je bio podrška (na primer, roditelj, advokat, psiholog, neka druga osoba u koju imaš poverenja)?

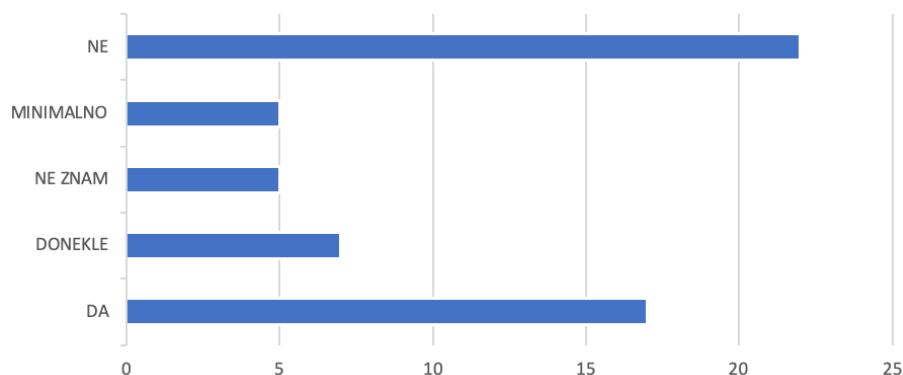
2.3. HITNOST POSTUPKA

Rezultati istraživanja ukazuju na to da se standard hitnosti postupka u najvećoj meri poštuje i da u najvećem broju slučajeva od prvog saslušanja do donošenja odluke ne protekne više od godinu dana. U retkim slučajevima odgovori ispitanika pokazuju da se obaveza hitnosti ne poštuje. Tako dva ispitanika navode da je od njihovog prvog saslušanja do donošenja odluke proteklo „3 godine“, dva ispitanika navode da je proteklo „4 godine“ dok jedan ispitanik navodi da je prošlo „6 i po godina“.

2.4. BEZBEDNOST I SIGURNOST

Rezultati istraživanja pokazuju da se ostvarivanje standarda bezbednosti i sigurnosti ne poštuje u dovoljnoj meri. Samo polovina ispitanika koji su bili u kontaktu sa pravosudnim sistemom smatra da su se osećali sigurno ili donekle sigurno u postupku. Od 67 ispitanika iz populacije dece i mladih lišenih slobode koji su prošli kroz krivični postupak i došli u kontakt sa većinom institucija u pravosudnom sistemu, čak 27 ispitanika tvrdi da se tokom postupka nisu osećali sigurno ili da im je osećaj sigurnosti bio minimalan.

Da li si se osećao/la sigurno?

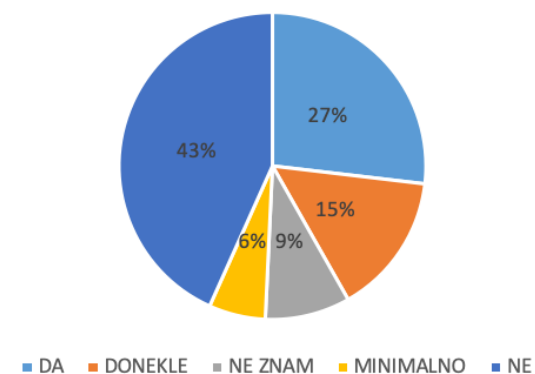

Kao objašnjenje zbog čega se nisu osećali sigurno u postupku, nekoliko ispitanika navodi razloge koji su direktno povezani sa nasiljem. Tako jedan ispitanik navodi „nisu se ponašali prema meni kako treba, tukli su me“, dva ispitanika „zbog policajca koji su vikali na mene“, jedan ispitanik „gledali su me grubo“. Jedan broj ispitanika kao razlog za osećaj nesigurnosti navodi i strah od batina. Tako 10 ispitanika (15% od ukupnog broja ispitanika) navodi da se „plašilo batina“ ili da se „plašilo batina u policiji“. Ispitanici navode i to da su osećali nepravdu i nezainteresovanost profesionalaca, što je takođe uticalo na njihov osećaj sigurnosti. Tako jedan ispitanik navodi „osećao sam veliku nepravdu i nezainteresovanost za moju priču, kao i veliko nepoverenje“.

2.5. POŠTOVANJE I DOSTOJANSTVO

Rezultati istraživanja u odnosu na ostvarivanje standarda poštovanja i dostojanstva su veoma zabrinjavajući. Više od polovine ispitanika ukazuje na to da se tokom postupka nisu svi učesnici prema njima odnosili sa poštovanjem ili da su ih minimalno poštovali.

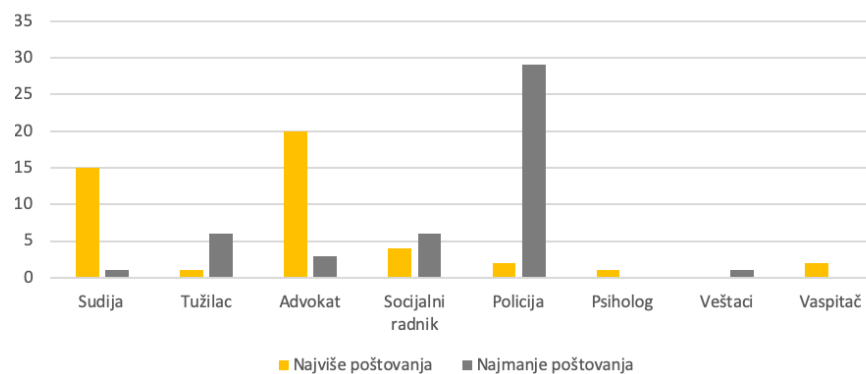
Sada kada se setiš svog iskustva sa pravosudnim sistemom, da li smatraš da su se svi učesnici u postupku prema tebi odnosili sa poštovanjem?

Najveći broj ispitanika, skoro polovina, kao profesionalce koji su se prema njima odnosili sa najmanje poštovanja navodi policiju (29 ispitanika), dok manji broj navodi tužioce i socijalne radnike (6 ispitanika), advokate (3 ispitanika) i sudije i veštace (1 ispitanik).

Najviše poštovanja prema deci i mladima u postupku su imali advokati (20 ispitanika) i sudije (15 ispitanika). Neki učesnici naveli su da su se sa poštovanjem prema njima odnosili i socijalni radnici (4 ispitanika), pripadnici policije (2 ispitanika), tužioci (1 ispitanik), psiholozi (1 ispitanik) i vaspitači (2 ispitanika).

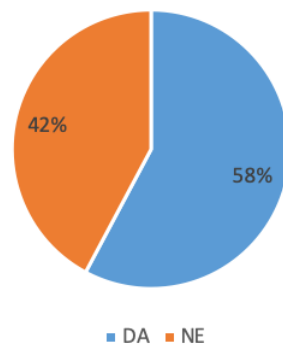
Ko se u postupku ponašao sa najviše/najmanje poštovanja prema tebi?

2.6. PRAVO NA PRAVNI LEK

Rezultati istraživanja ukazuju na to da veliki broj ispitanika smatra da nisu imali pravo na pravni lek. Na pitanje „Da li si mogao/la da se žališ na odluku koja je doneta?“, od 67 ispitanika, 27 ispitanika navodi da nije moglo da se žali na odluku koja je doneta u postupku. Imajuću u vidu to da se oko petine ispitanika izjasnilo da im odluka koja je doneta u postupku nije objašnjena ili im je minimalno objašnjena, kao i činjenicu da nisu mogli da se žale na odluku, takvo postupanje moglo bi se dovesti u vezu sa kršenjem njihovih prava na informisanost.

Da li si mogao/la da se žališ na odluku koja je doneta ukoliko se nisi slagao/la sa njom?

2.7. OSTVARIVANJE PRAVA DECE LIŠENE SLOBODE

U okviru ovog dela istraživanja razmatran je stepen ostvarivanja zagarantovanih prava dece lišene slobode. Posebno su razmatrana sledeća prava: informisanost o pravima, redovno održavanje kontakta sa porodicom, pravo na obrazovanje, pravo na igru, sport i kulturne aktivnosti, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na zaštitu od nasilja, sloboda veroispovesti i pravo na pravni lek.

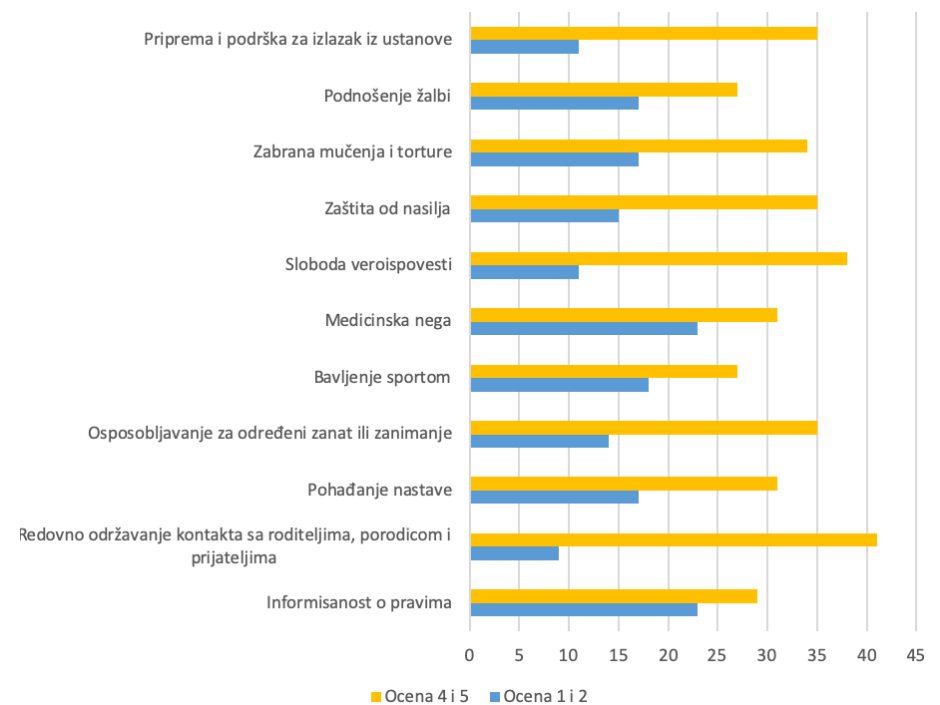
Rezultati istraživanja ukazuju na to da je iskustvo ispitanika u vezi sa ostvarivanjem njihovih pojedinačnih prava različito. Tako određen broj ispitanika navodi da su im u potpunosti poštovana prava, dok neki ispitanici smatraju da im prava nisu bila poštovana.

Najveći nivo ostvarivanja prava postoji u odnosu na redovno održavanje kontakta sa roditeljima, porodicom i prijateljima i slobodu veroispovesti. Tako, skoro dve trećine ispitanika poštovanje njihovog prava na redovno održavanje kontakta sa roditeljima, porodicom i prijateljima i slobodu veroispovesti ocenjuju ocenom 4 ili 5 (na skali od 1 do 5).

Kao najproblematičnije bi se moglo izdvojiti poštovanje prava na zdravstvenu zaštitu. Tako, više od dve petine ispitanika nivo poštovanja ovog prava ocenjuje ocenom 1 ili 2, dok su 4 ispitanika na skali od 1 do 5 samostalno dopisala i nulu koju su zaokružili.

Zabrinjava i činjenica da skoro četvrtina ispitanika smatra da im nije poštovano pravo na zaštitu od nasilja, zabranu mučenja i torture, pohađanje nastave, osposobljavanje za određeni zanat ili zanimanje, bavljenje sportom i podnošenje žalbi.

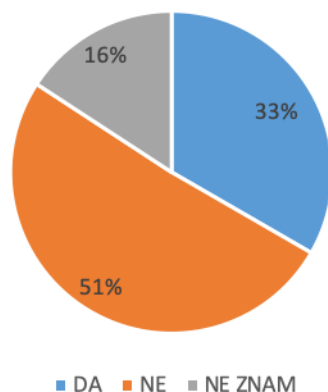
Oceni od 1 do 5 koliko su ti u ustanovi bila poštovana sledeća prava?

2.8. REINTEGRACIJA I REHABILITACIJA – PSIHOSOCIJALNA PODRŠKA

U okviru ovog standarda istraživanje je imalo za cilj da utvrdi da li su deca i mladi nakon završenog postupka dobili neku vrstu psihosocijalne podrške. Rezultati istraživanja pokazuju da postoji različita praksa u odnosu na poštovanje ovog standarda i da je samo nešto više od trećine ispitanika nakon postupka dobilo neku vrstu zdravstvene ili psihološke podrške. Zabrinjava činjenica da najveći broj ispitanika ovu vrstu podrške nije dobilo nakon završenog procesa.

Da li si posle završenog postupka dobio/la zdravstvenu ili psihološku podršku?

2.9. PREPORUKE DECE I MLADIH ZA POBOLJŠANJE PRAVOSUDNOG SISTEMA PO MERI DETETA

Poslednje pitanje bilo je otvorenog tipa, kako bi se omogućilo da ispitanici napišu svoje predloge i ideje kako da se poboljša pravosudni sistem da bi on bio više prilagođen deci i mladima. Predlozi dece i mladih odnose se na nekoliko različitih aspekata unapređenja pravosuđa po meri deteta.

Prvi predlog tiče se sistemskih izmena pravosudnog sistema i vaspitnih mera. Tako jedan ispitanik navodi „da se iz korena izmeni i reorganizuje pravosudni sistem, kao i da se preispita njihov dosadašnji način rada“, drugi navodi „moj predlog je da maloletnim izvršiocima krivičnih dela treba uvesti fiksne kazne i smatram da kazne za slabija – manja dela treba da budu manje, jer nije u redu da neko ko je na primer izvršio krivično delo nasilničko ponašanje, sitna krađa... ima istu kaznu kao neko ko je izvršio krivično delo silovanje, ubistvo, stavljanje i puštanje u promet opojnih droga“, dok treći navodi „da kazne budu blaže“.

Drugi predlog se odnosi na uspostavljanje većeg nivoa razumevanja i poštovanja dece i mladih. Tako jedan učesnik navodi „malo više poštovanja prema nama i odobravanja nekih stvari“, dok drugi navodi „po mom mišljenju sudija bi trebalo da proveri kako je (neko) proveo svoje detinjstvo, da li je odrastao na ulici, da li je bio mučeno dete od strane starijih“.

Treći predlog se odnosi na unapređenje zaštite dece od nasilja. Tako jedan učesnik navodi kao predlog „da komandiri i policija prestanu da maltretiraju ljude i decu, jer je to prekomerna upotreba sile“.

Četvrti predlog odnosi se na unapređenje prava na sport. Učesnik navodi „trebalo bi da se uvede neki sport da može da se trenira (ne fudbal i košarka), da može da se trči nekako, zato što su mi noge atrofirale“.

Peti predlog odnosi se na unapređenje kvaliteta ishrane u institucijama. Učesnik navodi „bilo bi lepo kad bi hrana bila jestiva pošto smo mi još uvek u razvoju“.

Šesti predlog odnosi se na unapređenje načina izvršenja vaspitnih mera iz ugla odvajanja dece i mladih različitih polova. Nekoliko učesnika navodi da u ustanovama ne bi trebalo odvajati dečake i devojčice. Tako jedan učesnik kaže „u ustanovama zatvorenog tipa ne treba odvajati polove jer je to neprirodno, spojite dečake i devojčice“, dok drugi navodi „da se ne prave razlike između polova“.

3 | ZAKLJUČAK

I pored niza preduzetih reformi u procesu unapređenja pravosuđa po meri deteta, sprovedeno istraživanje sa decom i mladima o pravosuđu po meri deteta pokazuje da postoji niz izazova u praksi koji ozbiljno dovode u pitanje puno ostvarivanje i poštovanje prava dece koja imaju kontakt sa pravosudnim sistemom.

Istraživanje pokazuje da se nijedan od standarda pravosuđa po meri deteta koji su obuhvaćeni istraživanjem, a garantovani Konvencijom o pravima deteta UN, Smernicama Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta i drugim međunarodnim dokumentima, kao i odredbama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, ne ostvaruje u dovoljnoj meri. Najmanji nivo ostvarivanja standarda pravosuđa po meri deteta postoji u odnosu na pravo deteta na informisanost, pravo na bezbednost deteta i pravo na dostojanstvo.

Standardi pravosuđa po meri deteta jasno definišu da se od trenutka prvog kontakta sa pravosudnim sistemom i drugim kompetentnim autoritetima, kao i tokom postupka, dete mora informisati o postupku i pravima koja ima, uključujući procedure, način saslušanja, dostupne usluge, mehanizme podrške, ostvarivanje imovinsko-pravnog zahteva i drugo. Informacije koje se pružaju deci moraju biti prilagođene njihovom uzrastu i psihofizičkoj zrelosti, a jezik razumljiv i senzitan u odnosu na pol i kulturnu pripadnost.

Međutim, rezultati istraživanja nedvosmisleno pokazuju da se pravo deteta na informisanost ne ostvaruje u dovoljnoj meri, niti u odnosu na informisanje o pravima koja ono ima u postupku, niti u odnosu na informisanje o samom procesu i razlozima zbog kojih je pozvano u neku od institucija u okviru pravosudnog sistema. Tako samo polovina ispitanika smatra da im je prilikom dolaska u instituciju potpuno objašnjeno zašto su ih pozvali i kako će postupak izgledati, dok petini ispitanika to nije objašnjeno ili im je objašnjeno minimalno. Isto tako, samo je trećini ispitanika

potpuno objašnjeno koja prava imaju u postupku, dok polovini ispitanika prava koja imaju nisu objašnjena ili su im minimalno objašnjena.

Istraživanje pokazuje da profesionalci često prilikom obraćanja deci ne koriste jezik koji je dovoljno prilagođen detetu. Tako skoro polovina ispitanika tvrdi da nije zadovoljna ili je minimalno zadovoljna načinom na koji su im date informacije i navodi da nije mogla u potpunosti da ih razume.

Nedovoljno ostvarivanje prava na informisanost postoji i u odnosu na saopštavanje odluka koje se donose u postupku. Tako, samo 60% ispitanika tvrdi da im je odluka potpuno objašnjena dok petina ispitanika kaže da im odluka nije objašnjena ili je ona objašnjena minimalno. Nepotpune informacije u odnosu na donetu odluku se dalje odražavaju i na ostvarivanje prava na pravni lek, pa tako rezultati istraživanja pokazuju da 42% dece smatra da nisu imali mogućnost da se žale na odluku koja je doneta.

Istraživanje pokazuje da mladi generalno ne znaju koja prava imaju ukoliko dođu u kontakt sa pravosudnim sistemom, ni u odnosu na krivični, ni u odnosu na građanski postupak. Tako samo 9% ispitanika iz opšte populacije zna u potpunosti koja prava ima u krivičnom postupku u slučaju da su žrtva ili svedok krivičnog dela ili učinilac krivičnog dela, dok samo 12% dece zna u potpunosti koja prava ima u građanskom postupku. Najveći broj ispitanika ne zna svoja prava ili ih minimalno poznaje.

Iako standardi pravosuđa po meri deteta zahtevaju da se deci obezbede sve relevantne informacije, i to korišćenjem materijala prilagođenog deci, istraživanje pokazuje da su najvažniji resursi pomoću kojih se deca iz opšte populacije informišu koja prava imaju u pravosudnom sistemu roditelji/staratelji, škola i mediji. Pored njih, mladi se o svojim pravima informišu i samostalnim istraživanjem i preko raznih sajtova.

Imajući sve ovo u vidu, trebalo bi kontinuirano raditi na unapređenju prava dece na informisanost kroz razvijanje različitih sadržaja prilagođenih jeziku po meri deteta koji sadrže informacije o pravosuđu po meri deteta, pravima koja deca imaju u pravosudnom sistemu, kao i samom procesu. S obzirom na to da deca i mladi kao najbolje načine za povećanje njihove informisanosti o pravima koja imaju u pravosudnom sistemu navode časove u školi, digitalne medije i socijalne mreže, na daljem povećanju njihovog znanja o pravima koja imaju u pravosudnom sistemu trebalo bi raditi putem edukacija u školi i razvijanja digitalnih online platformi.

Kada je u pitanju poštovanje standarda bezbednosti i sigurnosti, rezultati istraživanja su zabrinjavajući. Standardi pravosuđa po meri deteta jasno ukazuju da dete tokom postupka treba zaštititi od svake štete, uključujući nasilje, zastrašivanja i sekundarnu viktimizaciju. Međutim, istraživanje pokazuje da se samo polovina ispitanika, koji su bili u kontaktu sa pravosudnim sistemom i koji se nalaze u institucijama maloletničkog pravosuđa, tokom postupka osećala sigurno ili donekle sigurno. Veliki broj ispitanika, čak 40% njih je tvrdilo da se nisu osećali sigurno ili da im je osećaj sigurnosti bio minimalan.

Razlozi zbog kojih se deca ne osećaju sigurno u postupku se samo u malom broju slučajeva mogu opravdati njihovim strahom od vaspitne mere, dok je u najvećem broju slučajeva strah posledica nasilja koje su doživeli ili mogli doživeti tokom postupka od profesionalaca ili nedovoljna zainteresovanost i nedostatak razumevanja profesionalaca. Posebno zabrinjava činjenica da je jedan ispitanik tokom istraživanja tvrdio da su ga tukli, a dva ispitanika da su na njih vikali u policiji. Standardi pravosuđa po meri deteta jasno ukazuju na to da dete tokom postupka treba zaštititi od svake štete, uključujući nasilje, zastrašivanja i sekundarnu viktimizaciju.

Rezultati istraživanja pokazuju zabrinjavajuće rezultate i u odnosu na poštovanje dostojanstva dece tokom postupka. Iako standardi pravosuđa po meri deteta jasno propisuju da dete tokom postupka mora biti tretirano sa poštovanjem, više od polovine ispitanika tvrdilo je da se neki profesionalci tokom postupka nisu prema njima odnosili sa poštovanjem ili su ih minimalno poštovali. Imajući u vidu to da kao profesionalce koji dete ne poštuju u dovoljnoj meri ispitanici najčešće navode pripadnike policije, a u nešto manjoj meri tužioce i socijalne radnike, ovo bi trebalo imati u vidu u daljem kreiranju programa za povećanje kapaciteta profesionalaca za rad u ovoj oblasti.

Istraživanje pokazuje da postoje i različiti izazovi u odnosu na poštovanje standarda koji se odnose na saslušanje deteta. Najproblematičniji aspekt na koji ukazuju rezultati istraživanja je to što se saslušanje deteta uglavnom obavlja u prostorijama koje nisu prilagođene deci. Tako se skoro dve trećine ispitanika izjasnilo da prostorije u kojima su ih saslušavali tokom postupka nisu bile prilagođene deci. Takođe, zabrinjava i podatak da se i dalje dešava da na saslušanju maloletnog lica ne prisustvuje roditelj/staratelj, niti oni profesionalci koji su po zakonu obavezni da prisustvuju saslušanju. Tako dva ispitanika navode da su u prostoriji u kojoj su saslušavani bili sami, jedan od njih bio je sam sve vreme tokom saslušanja, dok je drugom tokom saslušanja stigao advokat.

Istraživanje pokazuje i da mali broj dece nakon postupka dobija neki vid psihosocijalne podrške. Tako je samo trećina ispitanika navela da je nakon postupka dobila neku vrstu zdravstvene ili psihološke podrške.

Kada je u pitanju ostvarivanje pojedinačnih prava dece koja se nalaze u institucijama (Vaspitno-popravnim domovima u Kruševcu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Nišu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Beogradu, Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Knjaževcu), istraživanje pokazuje da se brojna zagantovana prava deteta ne ostvaruju u potpunosti i da bi trebalo nastaviti sa njihovim daljim unapređivanjem. Ovo se posebno odnosi na pravo na zdravstvenu zaštitu za koje dve petine ispitanika smatra da se ne poštuje ili se minimalno poštuje. Takođe bi trebalo intenzivno raditi na unapređenju prava deteta na zaštitu od nasilja i zabranu mučenja i torture, na čije je nepoštovanje ukazala četvrtina ispitanika. Trebalo bi dalje raditi i na unapređenju prava na obrazovanje, posebno u odnosu na osposobljavanje za određeni zanat ili zanimanje.

Omogućavanje participacije dece kroz ovo istraživanje predstavlja važan korak u procesu izgradnje pravosudnog sistema i daje značajne informacije profesionalcima o nivou poštovanja standarda pravosuđa po meri deteta iz ugla dece i mladih. Unapređenje pravosuđa po meri deteta zahteva da se svi izazovi na koji su deca i mladi ukazali u ovom istraživanju razmotre i uzmu u obzir u radu na njegovom daljem unapređenju, kako bi se obezbedilo puno ostvarivanje prava deteta u kontaktu sa pravosudnim sistemom i poštovanje svih zagantovanih standarda pravosuđa po meri deteta.

IMPRESUM

IZDAVAČ

Centar za prava deteta
Dobračina 29/3A
11000 Beograd
www.cpd.org.rs

ZA IZDAVAČA

Jasmina Miković

UREDNIK SVIH IZDANJA

Jasmina Miković

AUTORKA I ISTRAŽIVAČICA:

Dr Milena Banić

LEKTURA

Milena Jakovljević

DIZAJN

Sanja Polovina

GODINA

Oktobar 2020.

Istraživanje Pravosuđe pomeri deteta iz ugla dece i mladih objavljeno je u okviru projekta „Prava deteta u Srbiji – Unapređivanje položaja dece u pravosudnom sistemu Republike Srbije - CRIS” koji Centar za prava deteta sprovodi u saradnji sa International Rescue Committee (Međunarodni komitet spasa) i Organizacijom ASTRA, uz finansijsku podršku Evropske unije kroz program Prava, jednakost i državljanstvo, referentni broj projekta: 878485 - CRIS. Sadržaj ove publikacije predstavlja stanovište autorke, i u potpunosti je njena odgovornost. Evropska komisija ne prihvata odgovornost za upotrebu, niti verodostojnost informacija koje publikacija sadrži.

Napomena: Svi pojmovi upotrebljeni u ovoj publikaciji u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose. Centar za prava deteta, kao i autorka istraživanja, zalažu se za rodnu ravnopravnost i podržavaju rodno neutralnu upotrebu jezika.

Ovaj projekat podržava Evropska unija kroz program Prava, jednakost i državljanstvo (2014-2020). Referentni broj projekta: 878485 – CRIS

CENTAR ZA PRAVA DETETA

DOBRAČINA 29/3A,
11 000 BEOGRAD, SRBIJA
TEL: +381 11 33 44 170
WWW.CPD.ORG.RS
OFFICE@CPD.ORG.RS

CENTAR ZA PRAVA DETETA JE UDRUŽENJE GRAĐANA OSNOVANO 1997. GODINE ČIJI JE OSNOVNI CILJ OSTVARIVANJE PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI U SKLADU SA KONVENCIJOM O PRAVIMA DETETA. GLAVNI PRAVAC DELOVANJA CENTRA USMEREN JE NA KREIRANJE POVOLJNOG DRUŠTVENOG I ZAKONODAVNOG OKVIRA ZA PUNO OSTVARIVANJE PRAVA DETETA U SRBIJI KROZ AKTIVNOSTI USMERENE NA UVOĐENJE I PRIMENU ZAKONA, POLITIKE I PRAKSE KOJI OMOGUĆAVAJU UNAPREĐENJE DOBROBITI DETETA, ZAŠTITU NJIHOVIH PRAVA I NJIHOVO PUNO UČEŠĆE U DRUŠTVU.

@CENTARZAPRAVADETETA

@CENTARZAPRAVADETETA

Centar za
prava deteta